

УДК 378.22:35.088.6:94(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-511-520](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-511-520)

Лук'янов Олексій Петрович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права, Київський національний університет будівництва і архітектури, пр.Повітрофлотський, 31, м. Київ, 03037, тел.: (066) 213-24-85, <https://orcid.org/0000-0003-4220-0791>

Кострубіцька Аліна Володимирівна кандидат наук з державного управління, доцент кафедри політичних наук і права, Київський національний університет будівництва і архітектури, пр.Повітрофлотський, 31, м. Київ, 03037, тел.: (095) 509-07-35, <https://orcid.org/0000-0002-7214-4789>

ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 281 «ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»

Анотація. Метою статті є висвітлення актуальних проблем підготовки в Україні здобувачів вищої освіти за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування” (на прикладі першого (бакалаврського) рівня). Наукова новизна полягає у проведенні аналізу існуючого стану історичної освіти осіб, які навчаються в українських вищих навчальних закладах за вказаною спеціальністю. Аналіз здійснювався шляхом дослідження двадцяти освітньо-професійних програм “Публічне управління та адміністрування” на предмет наявності навчальних дисциплін історичної тематики у складі обов’язкових та вибіркових компонент цих програм. Предметом аналізу також виступав стандарт вищої освіти за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування” для першого (бакалаврського) рівня, затверджений у 2018 році Міністерством освіти і науки України. За наявності в стандарті вищої освіти вимог щодо формування історичних компетенцій, в освітніх програмах багатьох закладів освіти переважають загальноосвітні історичні дисципліни з історії та культури України, що не орієнтовані на предметну сферу історичного розвитку інститутів публічного управління та адміністрування. Для підвищення ефективності історичної освіти студентів спеціальності “Публічне управління та адміністрування” запропоновано у програмах підготовки бакалаврського рівня виділяти не менше 6 кредитів на обов’язкову компоненту з історії публічного управління в Україні та світі. Також серед вибіркових компонент цілком можливо додавати історичну дисципліну щодо розвитку специфічних управлінських інститутів залежно від особливостей освітньої програми в конкретному закладі вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, публічне управління та адміністрування, державне управління, державна служба, історична компетентність, професійне навчання, освітня компонента, розвиток суспільства, стандарт вищої освіти, освітні програми.

Lukianov Oleksii Petrovich Ph. D. in Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Political Sciences and Law, Kyiv National University of Construction and Architecture, Povitroflotsky Ave., 31, Kyiv, 03037, tel.: (066)213-24-85, <https://orcid.org/0000-0003-4220-0791>

Kostrubitska Alina Volodymyrivna, Ph. D. in Public Administration, Associate Professor of the Department of Political Sciences and Law, Kyiv National University of Construction and Architecture, Povitroflotsky Ave., 31, Kyiv, 03037, tel.: (095)509-07-35, <https://orcid.org/0000-0002-7214-4789>

HISTORICAL EDUCATIONAL COMPONENT IN THE PREPARATION OF BACHELORS IN THE SPECIALTY 281 "PUBLIC ADMINISTRATION AND MANAGEMENT"

Abstract. The purpose of the article is to highlight the current problems of training in Ukraine for higher education in the specialty "Public Administration and management" (on the example of the first (bachelor's) level). The scientific novelty lies in the analysis of the current state of historical education of students studying in Ukrainian higher educational institutions in this specialty. The analysis was carried out by examining twenty educational and professional programs "Public Administration" for the presence of academic disciplines on the subject of compulsory and elective components of these programs. The subject of the analysis was also the standard of higher education in the specialty "Public Administration and management" for the first (bachelor's) level, approved in 2018 by the Ministry of Education and Science of Ukraine. Despite of the requirements of the formation the historical competencies in the standard of higher education, the educational programs of many educational institutions include general historical disciplines in history and culture of Ukraine, which is not focused on the subject area of historical development of public administration. To increase the effectiveness of historical education of students majoring in Public Administration and management, it is proposed to allocate at least 6 credits in bachelor's degree programs for a mandatory component of the history of public administration in Ukraine and the world. Also, among the optional components, it is possible to add a historical discipline on the development of specific management institutions, depending on the characteristics of the educational program in a particular institution of higher education.

Keywords: higher education, public administration and management, state administration, state service, historical competence, professional training, educational component, development of society, standard of higher education, educational programs.

Постановка проблеми. Формування історичної компетентності має важливе значення у підготовці фахівців спеціальності публічне управління та адміністрування, які є основою для виховання патріотизму і ціннісних позицій майбутнього публічного службовця, а також розуміння соціального розвитку і процесів формування інститутів публічного управління. Особливу актуальність історична освіта державних службовців набуває в умовах російської агресії проти України, метою якої є ліквідація української державності та геноцид українського народу. Як показує досвід, у ворожій антиукраїнській пропаганді визначальне місце відводиться російсько-радянській імперській міфології, запереченню права українців на власну національну державність, ігноруванні європейських демократичних цінностей та «перекрученню» історичних фактів в інтересах російської великодержавності. Окупанти на тимчасово захоплених територіях України залучають до співпраці колаборантів з числа публічних службовців, які переважно мали світоглядну позицію сформовану в радянський період та зазнали вплив сучасної антиукраїнської пропаганди.

За останні 7 років у сфері вищої освіти України відбулися радикальні зміни: створено (відкриті) нові спеціальності, розроблені нові державні стандарти вищої освіти, кожним університетом розроблені та запроваджені власні освітні програми підготовки фахівців сфери публічного управління та адміністрування. Велика увага приділяється формуванню професійних компетенцій здобувачів освіти. Радикальні ідеологічні та інституціональні зміни в системі професійної підготовки державно-управлінських кадрів, що полягають, насамперед, у запровадженні з 2015-2016 рр. на першому (бакалаврському) рівні спеціальності та галузі знань “Публічне управління та адміністрування” (далі – ПУА) на заміну галузі знань “Державне управління” (раніше тільки магістерського рівня), що, у свою чергу, призвело до заміни пріоритетів у виборі освітніх компонент (дисциплін навчальних планів) у підготовці фахівців за спеціальністю ПУА за новими освітніми програмами в різноманітних університетах України [6; 7; 8; 11].

Наведені вище обставини актуалізують дослідження питання про те, як вплинули згадані зміни на формування компетентностей у здобувачів вищої освіти за спеціальністю 281 ПУА в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітним аспектам професійної підготовки управлінських кадрів органів державної влади, органів місцевого самоврядування України присвячено велику кількість наукових праць. Відзначимо вагомий науковий доробок у цій царині вітчизняних науковців: Андреева С., Васильєвої О., Вашенка К., Гончарук Н., Гошовської В., Іжи М., Лугового В., Михненко А., Мотренка Т., Науменко Р., Серьогіна С., Хаджирадевої С., Хрикова Є. та ін. Ми також деякі наші попередні публікації присвятили розгляду проблематики правової та державно-управлінської освітніх компонент у професійній підготовці здобувачів вищої освіти за спеціальністю “Публічне управління та адміністрування” в Україні [1; 2].

Мета статті. Метою статті є оцінка стану історичної освітньої компоненти у змісті професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 281 ПУА на прикладі освітніх програм першого (бакалаврського) рівня в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження порушеного у цій статті проблемного питання ми хотіли почати з задки про такий факт: у 2008 році відбувалося святкування 90 річчя державної служби України. З нагоди видатної події листом Голодержслужби України до ЗВО рекомендувалося ввести до навчальних планів обов'язковий курс «Історія державної служби в Україні» для слухачів магістратур (в той час підготовка публічних службовців здійснювалася тільки на магістерському рівні) спеціальностей «Державне управління» та «Державна служба» [4; 3]. У зв'язку з цим була проведена масштабна робота щодо навчально-методичного забезпечення історичної дисципліни в змісті підготовки державних службовців, за участю Голодержслужби України та Інституту історії НАН України: відбулося видання багатотомної колективної праці «Історія державної служби в Україні», з публікацією великого об'єму архівних документів з історії розвитку державного управління та державної служби в Україні [5]. Також багатотомні фундаментальні енциклопедичні праці колективу Національної академії державного управління при Президенті України містили значний об'єм навчального матеріалу з теорії та історії державного управління і забезпечували формування компетентностей державних службовців в концепції управлінської освіти, яка існувала до 2015 року [9; 10].

З впровадженням у 2015 році концепції «Публічного управління» та відкриттям бакалаврату ПУА (спеціальність 281) відбулися і значні зміни у вимогах до компетенцій здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за новим Стандартом вищої освіти [11]. Це вплинуло на зміст і об'єм історичного матеріалу, який став значно різнитися в залежності від освітньо-професійної програми закладу вищої освіти.

Відповідно до вимог стандарту вищої освіти до 2015 року (лише на магістерському рівні) дисципліна «Теорія та історія державного управління» забезпечувала формування основних теоретичних та історичних знань державних управлінців [3]. Багаторічною практикою підготовки фахівців для сфери державного управління і адміністрування було обов'язкове включення в навчальні плани дисциплін з теорії та історії управління.

З 2018 року історичну компоненту для підготовки фахівців вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 281 ПУА містить відповідний Стандарт вищої освіти (далі Стандарт) у переліку загальних компетентностей випускника: «ЗК 03. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного

відпочинку та ведення здорового способу життя» [11]. Також Стандартом закріплено нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання: «1. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства» [11, С. 7]. Наведений зміст показує, що розробники Стандарту вищої освіти чітко усвідомлювали, що без знання і розуміння історії, закономірностей розвитку інститутів управління не можливе розуміння сучасного стану сфери публічного управління та адміністрування.

З метою виявлення відповідності компонентам Стандарту дисциплін в ОПП ЗВО ми обрали деякі приклади серед ЗВО у рандомному порядку та представили у нижче наведеній таблиці.

Таблиця 1

**Освітні компоненти (навчальні дисципліни), спрямовані на формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 281 ПУА компетентностей в сфері історичних знань станом на 2020-2022 навчальні роки
*інформація з сайтів ЗВО на 22 лютого 2022 р.**

№ з/п	Найменування закладу вищої освіти, освітньої програми за спеціальністю ПУА, навчальних дисциплін з історичної тематики	
	Обов'язкові компоненти	Вибіркові компоненти
1.	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (ОПП “Публічне управління та адміністрування”)	
	Неконкретизовані у програмі	Етно-соціальна історія українського суспільства Політична історія світу
2.	НаУКМА (ОПП “Суспільне і приватне врядування”)	
	Теорія та історія управління та самоврядування	не конкретизовані у програмі
3.	Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (ОПП “Публічне управління та адміністрування”)	
	Неконкретизовані у програмі	-
4.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка (ОПП “Урядування у публічній сфері”)	
	Історія української держави Історія та теорія публічного управління та адміністрування Історія релігій	Історія філософії України
5.	Харківський національний агарний університет імені В.В. Докучаєва (ОПП “Публічне управління та адміністрування”)	
	Історія та культура України Історія та теорія державного управління	-

6.	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (ОПП «Адміністративний менеджмент», «Електронне урядування»)	
	Історія державного управління України.	не конкретизовані у програмі
7.	Київський національний університет будівництва і архітектури (ОПП «Державне управління у сфері містобудівної діяльності»)	
	Історія публічного управління України Історія філософії та філософської думки	Історія української культури Історія світової культури
8.	Національний університет біоресурсів та природокористування України (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Історія української державності	-
9.	Національний університет водного господарства та природокористування (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Історія та культура України	-
10.	Полтавська державний аграрний університет (ОПП «Місьцеве самоврядування»)	
	Історія та культура України	не конкретизовані у програмі
11.	Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Українські історико-гуманітарні студії	-
12.	Національний університет «Львівська політехніка» (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Історія державності та культури України Історія економіки та економічної думки	не конкретизовані у програмі
13.	Український державний університет залізничного транспорту (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Історія України та української культури Історія залізничного транспорту	не конкретизовані у програмі
14.	Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Історія та культура України	-
15.	Національний університет «Чернігівська політехніка» (ОПП «Публічне управління та адміністрування»)	
	Історія України	Історія української культури

16.	Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя (ОПП "Публічне управління та адміністрування")	
	Історія та культура України Історія управління	-
17.	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (ОПП "Публічне управління та адміністрування")	
	Соціальна та економічна історія України	-
18.	Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (ОПП "Публічне управління та адміністрування")	
	Історія економіки та економічної думки Історія публічного управління	-
19.	Рівненський державний гуманітарний університет (ОПП "Публічне управління та адміністрування")	
	Історія України Історія української культури	Історія світової цивілізації Цінності Європейської цивілізації
20.	Інститут післядипломного навчання Білоцерківського національного аграрного університету (ОПП "Публічне управління та адміністрування")	
	Історія економіки та економічної думки	-

З Табл. 1 ми бачимо що до змісту більшості ОПП в різних ЗВО за спеціальністю 281 ПУА включено дисципліни з історії публічного управління або вітчизняного державотворення, однак всі дисципліни дуже різноманітного тематичного характеру і об'єму. В двох ЗВО історичні дисципліни в ОПП з ПУА відсутні (історичний матеріал не конкретизовано в окремій дисципліні, а можливо входить до змісту інших навчальних дисциплін). Кількість історичних дисциплін в ОПП в різних ЗВО може різнитися від однієї до чотирьох історичних дисциплін (з урахуванням вибіркового). Освітні програми з ПУА часто містять такі загальноосвітні для багатьох спеціальностей дисципліни як «Історія та культура України», «Історія української культури», однак не можна визначити чи достатньо уваги приділяється в межах вивчення цих дисциплін розвитку інститутів публічного управління та адміністрування. Деякі ЗВО включають до обов'язкових компонент історію економіки та економічної думки або історію розвитку окремої галузі, хоча їх ОПП цього за тематикою не передбачає. На наш погляд історію розвитку окремих галузей і сфер управління було б доцільно відносити до вибіркового компоненту.

Висновки. Проведене дослідження стану історичної освітньої компоненти у змісті вищої освіти її здобувачів за спеціальністю 281 ПУА на прикладі першого (бакалаврського) рівня в Україні дозволяє дійти таких висновків:

1. Для ефективного формування компетентностей здобувачів освіти доцільно в обов'язкові компоненти ОПП включати фундаментальні дисципліни з теорії та історії публічного управління;

2. За наявності в стандарті вищої освіти вимог щодо формування історичних компетенцій, в освітніх програмах багатьох закладів освіти викладають загальноосвітні історичні дисципліни з історії та культури України, що не орієнтовані на предметну сферу історичного розвитку інститутів публічного управління та адміністрування.

3. У змісті як мінімум двох освітніх програмам з ПУА (Табл. 1) ми не бачимо дисциплін з історії (хоча це скоріше виключення), однак це ще не означає не відповідність Стандарту. Історична компонента в ОПП може бути не конкретизована та бути включена в зміст інших дисциплін ОПП. Однак, на нашу думку, це не бажано, оскільки розмиває історичну компоненту.

4. На наш погляд доцільно було б у програмах підготовки бакалаврського рівня виділяти не менше 6 кредитів на обов'язкову компоненту з історії публічного управління в Україні і Світі, а також серед вибіркового компоненту цілком можливо додавати історичну дисципліну щодо розвитку специфічних управлінських інститутів залежно від особливої тематики ОПП в конкретному ЗВО.

Перспективи подальших розвідок. Актуальними напрямками досліджень з відповідної тематики є пошук та обґрунтування концептуальних підходів до змісту та обсягу освітніх компонентів у бакалаврських програмах зі спеціальності «Публічне управління та адміністрування», а також аналіз та синтез перспективного зарубіжного досвіду з цих питань.

Література:

1. Андреев С. О., Лук'янов О. П. Актуальні проблеми правової підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» в Україні. *Наук. записки Ін-ту зак-ва ВРУ*. 2020. № 2. С. 109–120.

2. Andreiev, S., Geraskov, S., Dymenko, R., Kostrubitska, A., Lukianov, O. From state to public administration: an analysis of managerial training in higher education system of Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. Vol. 6, № 41. P. 521-533. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3492/3454> (дата звернення: 30.05.2022).

3. Галузевий стандарт вищої освіти підготовки магістрів спеціальності 8.150101 «Державна служба» напряму підготовки 8.150000 «Державне управління». – Х. : ІНЖЕК, 2004. – 205 с.

4. Державна служба України в історичному контексті: проблеми становлення та розвитку: зб. текстів виступів на наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2008 р.) / Головне управління державної служби України ; за заг. ред. А. Вишневського — К. : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2009. — 116 с.

5. Історія державної служби в Україні : у 5 т. / відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій; редкол.: С. В. Кульчицький (кер. авт. кол.) та ін.; Голов. упр. держ. служби України; Ін-т історії НАН України. – К. : Ніка-Центр, 2009.

6. Концепція реформування системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих держадміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 24.06.2016 р. № 974-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80> (дата звернення 30.05.2022).

7. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.4.2015 р. № 266. Дата оновлення: 01.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF> (дата звернення 30.05.2022).

8. Деякі питання реформування системи професійного навчання державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2016 р. № 674. Дата оновлення: 10.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2016-%D0%BF> (дата звернення 30.05.2022).

9. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К.: НАДУ, 2011. – Т. 1 : Теорія державного управління / [наук.-ред. кол. : В. М. Князєв (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін.]. – 2011. – 748 с.

10. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна]. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.

11. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування” галузі знань 28 “Публічне управління та адміністрування” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 29.10.2018 р. № 1172. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/281-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya.pdf> (дата звернення 30.05.2022).

References:

1. Andreev, S. O., Luk'janov, O. P. (2020). Aktual'ni problemi pravovoi pidgotovki zdobuvachiv vishhoi osviti za special'nistju "Publichne upravlinnja ta administruvannja" v Ukraini [Current issues of legal training of applicants for higher education in the specialty "Public Administration" in Ukraine]. *Nauk. zapiski In-tu zak-va VRU - Science. notes of the Institute of Law of the Verkhovna Rada*, 2, 109–120 [in Ukrainian].

2. Andreiev, S., Geraskov, S., Dymenko, R., Kostrubitska, A., Lukianov, O. From state to public administration: an analysis of managerial training in higher education system of Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. Vol. 6, № 41. P. 521–533. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3492/3454> (дата звернення: 30.05.2022).

3. *Galuzevij standart vishhoi osviti pidgotovki magistriv special'nosti 8.150101 "Derzhavna sluzhba" naprjamu pidgotovki 8.150000 "Derzhavne upravlinnja" [Sectoral standard of higher education for the training of masters in the specialty 8.150101 "Civil Service" in the direction of training 8.150000 "Public Administration"]*. – H. : INZhEK [in Ukrainian].

4. Vishnevs'kiy, A. (2019). *Derzhavna sluzhba Ukraini v istorichnomu konteksti: problemi stanovlennja ta rozvitku [Civil Service of Ukraine in the historical context: problems of formation and development]*. K. : Centr adaptacii derzhavnoi sluzhbi do standartiv Evropejs'kogo Sojuzu [in Ukrainian].

5. Motrenko, T. V. , Smolij, V. A. , Kul'chic'kij, S. V. (2009). *Istorija derzhavnoi sluzhbi v Ukraini [History of civil service in Ukraine]*. (vol. 1-5). K. : Nika-Centr [in Ukrainian].

6. Rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukraini “Konceptija reformuvannja sistemi profesijnogo navchannja derzhavnih sluzhbovciv, goliv miscevih derzhadministracij, ih pershih” [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “The concept of reforming the system of professional training of civil servants, heads of local state administrations, their first deputies and deputies, local

government officials and deputies of local councils”]. (n.d). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974-2017-%D1%80> [in Ukrainian].

7. Постанова Кабінету Міністрів України “Pro zatverdzhennja pereliku galuzej znan' i special'nostej, za jakimi zdijsnjuet'sja pidgotovka zdobuvachiv vishhoї osviti “ [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the list of branches of knowledge and specialties for which higher education students are trained”]. (n.d). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/266-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

8. Постанова Кабінету Міністрів України “Dejaki pitannja reformuvannja sistemi profesijnogo navchannja derzhavnih sluzhbovciv i posadovih osib miscevogo samovrjaduvannja” [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Some issues of reforming the system of professional training of civil servants and local government officials”]. (n.d). [zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2016-%D0%BF) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-2016-%D0%BF> [in Ukrainian].

9. Kovbasjuk, Ju. V. (2011). *Enciklopedija derzhavnogo upravlinnja [Encyclopedia of public administration]*. (vol. 1-8). K.: NADU [in Ukrainian].

10. Enciklopedichnij slovník z derzhavnogo upravlinnja / [uklad. : Ju. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mihnenko ta in. ; za red. Ju. V. Kovbasjuka, V. P. Troshhins'kogo, Ju. P. Surmina]. – K. : NADU, 2010. – 820 s.

11. Standart vishhoї osviti za special'nistju 281 “Publichne upravlinnja ta administruvannja” galuzi znan' 28 “Publichne upravlinnja ta administruvannja” dlja pershogo (bakalavrs'kogo) rivnja vishhoї osviti : zatverdzheno nakazom Ministerstva osviti i nauki Ukraїni vid 29.10.2018 r. № 1172. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/281-publichne-upravlinnya-ta-administruvannya.pdf> (data zvernennja 30.05.2022).